

doi: 10.3935/rsp.v22i1.1251

SOCIAL VULNERABILITY IN EUROPEAN CITIES: THE ROLE OF LOCAL WELFARE IN TIMES OF CRISIS

Costanzo Ranci, Taco Brandsen i Stefania Sabatinelli (Eds.)

Palgrave Macmillan, 2014., 306 str.

Povijesno, europski gradovi obilježeni su snažnom povezanošću između gospodarske konkurentnosti i socijalne kohezije. Europa je danas pred izazovom društvenih potreba koje su slabo zadovoljene postojećim socijalnim programima. Promjene na tržištu rada, u demografskoj strukturi stanovništva, raspodjeli dohotka i drugim područjima (poput stanovanja ili socijalne skrbi) promijenile su strukturu rizika suvremenih društava, te pozivaju na promjene u programima socijalnih politika.

Knjiga okuplja razmišljanja o utjecaju novih socijalnih rizika i nedavne gospodarske krize na socijalnu koheziju u europskim gradovima, posvećujući posebnu pažnju novim izazovima. Nastala je na temelju izvornih istraživanja provedenih u sklopu projekta WILCO¹ u dvadeset gradova u deset europskih zemalja, među kojima su Zagreb i Varaždin.

Knjiga pokušava odgovoriti na tri istraživačka pitanja. Prvo, što su glavni čimbenici i mehanizmi koji doprinose porastu socijalne ranjivosti u urbanim kontekstima? Drugo, kakvi su materijalni uvjeti i koje su strategije suočavanja usvojile ranjive skupine u pokušaju nošenja s tim rizicima? I, napokon, kakva je uloga lokalnih socijalnih sustava u vremenima smanjivanja podrške od strane nacionalne razine?

Fokus knjige je na gradskim kontekstima u kojima je koncentrirana većina novih socijalnih rizika. Studije slučaja i empirijska istraživanja fokusiraju se na područja nezaposlenosti mladih, samohrane majke i migrante iz gradova diljem Europe. Tri glavna elementa koja se pojavljuju u ovoj knjizi su uključena u naslov – socijalna ranjivost je rezultat slabe socijalne integracije koja utječe na ljude koji su u nesigurnoj poziciji u društvu, lokalni socijalni sustav je kompleksan sustav javne i privatne intervencije koja je aktivna na gradskoj razini i kriza utječe na tekuće pogoršavanje financijskih i socijalnih problema koji se pojavljuju u europskim gradovima, povećavajući socijalnu ranjivost i stavljajući sve veći pritisak na lokalni socijalni sustav.

Urednici knjige, u kojoj se očituje doprinos brojnih istraživača uključenih u WILCO projekt, su Costanzo Ranci, Taco Brandsen i Stefania Sabatinelli. Costanzo Ranci je profesor ekonomske sociologije i socijalne politike na Sveučilištu u Milanu, u Italiji. Njegove novije publikacije su: *Social Vulnerability in Europe: The New Configuration of Social Risks* (Palgrave, 2009.) te *Reforms in Long-Term Care Policies in Europe* (s Emmanuele Pavolini). Taco Brandsen je profesor komparativne javne uprave na Sveučilištu Radboud u Nijmegen, u Nizozemskoj. Njegove novije publikacije uključuju: *Third Sector and Co-Production* (s Bram Verschuere i Victorom Pestoffom) i *Civiness in the Governance and Delivery of Social Services* (s Adalbertom Eversom i Paulom Dekkerom). Stefania Sabatinelli predaje socijalnu politiku na Sveučilištu u Milanu, u Italiji. Njezina je novija publikacija: *Nothing on the Move or Just Going Private? Understanding the Freeze on Child - and Eldercare Policies*

¹ EU FP7 projekt *Welfare Innovations at the Local Level in Favor of Cohesion*. Više informacija o projektu na: <http://www.wilcoproject.eu/>.

and the Development of Care Markets in Italy (s Barbarom Da Roit).

Knjiga je podijeljena u četiri dijela. Prvi dio knjige *Macrotrends* postavlja konceptualni i empirijski okvir istraživanja koji je predstavljen u knjizi. Sastoji se od 2 poglavlja.

Prvo nosi naslov *New Social Risks and the Role of Local Welfare: An Introduction*. U ovom poglavlju prezentiraju se empirijski dokazi o pojavljivanju novih socijalnih rizika u Europi i raspravljaju se razvoji lokalnih socijalnih politika kao i načini nošenja s tekućom ekonomskom krizom. Promjene na tržištu rada karakterizirane dominacijom tercijarnih usluga i nesigurnim i privremenim zaposlenjem, promjene u demografskoj strukturi stanovništva karakterizirane prije svega starenjem stanovništva, kao i novi trendovi stanovanja i migrantskih tokova, utjecali su na raspodjelu dohotka te su promijenili strukturu rizika suvremenih društava, uspostavljajući nove socijalne rizike. Te nove socijalne činjenice idu zajedno s ideološkim zaokretom prema neo-liberalnom pristupu u kojem se intervencije socijalne politike gledaju kao trošak koji ometa ekonomski razvoj. Nova socijalna ranjivost povezana je i s poteškoćama sustava socijalne skrbi da odgovori na novonastale probleme. Lokalni socijalni sustavi uhvaćeni su u prostor između mijenjajućih potreba, oskudnih resursa i procesa povećanja njihove odgovornosti.

Makroperspektive u odnosu na kompetitivnost i socijalnu koheziju u europskim gradovima temeljene na statističkoj analizi European Urban Audit baze istražuju se u drugom poglavlju naslova *Social Cohesion and Global Competitiveness: Clustering Cities*. Socijalna kohezija razmatrana je kroz dva aspekta: kao jednakost mehanizama distribucije resursa koji djeluju u gradu i integracije na tržište rada. Socijalna kohezija i ekonomska kompetitivnost su kombinirani i oformljeno je nekoliko *cluster* gra-

dova obuhvaćenih istraživanjem: nejednaki gradovi, globalni gradovi drugog stup(nj)a, inovativni sinergijski gradovi, jednaki, ali zatvoreni gradovi (engl. *in locked - equal cities*), globalni sinergijski gradovi i gradovi u depresiji.

Drugi dio knjige, naslovljen *Structural Mechanisms and Social Policy in Local Welfare Systems*, fokusiran je na razine gradova, uspoređujući 20 europskih gradova u 10 zemalja, te analizira glavne socio-ekonomske i političke mehanizme koji vode najizloženije skupine prema socijalnoj ranjivosti.

U trećem poglavlju, prvom ovog dijela knjige, *Changing Labor Markets and the Place of Local Policies*, proučavaju se promjene na tržištu rada koje se očituju u gradovima i uloga lokalnih politika u njihovom oblikovanju. Analiziraju se obrasci zaposlenja i identitet kroz četiri obrasca lokalnih modela zapošljavanja u gradovima koje autori identificiraju. To su: lokalna tržišta rada s visokim zapošljavanjem, tržišta rada fokusirana na zapošljavanje muškaraca, post-socijalistička tranzicijska tržišta rada i bivši industrijski centri. Nadalje, poglavlje sagledava politike zapošljavanja prema obuhvatu, koji sadrži razine uključivanja i darežljivosti te politike osnaživanja i stupanj decentralizacije prema različitim razinama i akterima višerazinskog sustava vladavine i razine lokalne specifičnosti. Zadnji dio poglavlja razmatra veze između obje tipologije.

Changing Family Needs and Local Childcare Policies je četvrto poglavlje u kojem se analiziraju glavne socijalne i demografske promjene i promjene u organizaciji obitelji koje stvaraju nove socijalne rizike u urbanim područjima. Razmatra se kako se lokalne urbane politike nose s tim potrebama, u svojoj inherentnoj povezanosti s nacionalnim kontekstima. Posebno se istražuje razvoj lokalnih programa i ustanova skrbi za djecu kao područja jav-

ne politike u kojem, u usporedbi s drugim područjima, lokalni autoriteti mogu igrati značajnu ulogu. Sagledavaju se i problemi koji postoje bez obzira na razvoj lokalnih i nacionalnih politika poput nedostatka mjesta ili institucija, zemljopisnih nejednakosti, nepodmirenih potreba ranjivih skupina, kao i rizici diversifikacije pružanja usluga. Zaključuje se da je uloga lokalnih socijalnih sustava relevantna ali limitirana. Lokalne politike posebno u doba ekonomske krize nemaju dovoljno prostora za djelovanje.

Migracijski tokovi gradova u Europi, problemi socijalnog uključivanja i dileme koje donose su fokus poglavlja koje slijedi – *Cities of Migration: the Challenges of Social Inclusion*. Definira se legalni okvir unutar kojeg analize zauzimaju mjesto, dajući pregled nacionalnih regulacija vezanih za migrante, iza čega slijedi predstavljanje sastava migranata i migrantskih trendova, posebice vezano za uvjete stanovanja i položaj na tržištu rada. Postavlja se pitanje u kojem opsegu gradovi mogu biti nositelji i začetnici inovacija za socijalno uključivanje. Zaključni dio promatra situaciju imigranata koju karakterizira heterogenost u terminima individualnih rizika i prilika i neusporedivost u pogledu migrantskih prostora i grupa. Potrebno je naglasiti da su EU migranti u boljoj poziciji od migranata iz ne-zapadnih zemalja. Može se reći da je jaz između migracije kao ključnog razloga socijalne deprivacije i kao pogona za vertikalnu mobilnost za sada i dalje velik za prevladavanje, posebice u vrijeme ekonomske krize koja je stavila daljnji naglasak na ranjivost migranata.

Zadnje poglavlje ovog dijela knjige, *Urban Housing Systems in Times of Crisis*, istražuje nove trendove i probleme stambenog tržišta i javnog stambenog sektora. Daje se prikaz stambenog tržišta kroz sagledavanje nacionalnih sustava i regulacija kao i grupiranja određenih gradova prema tipovima režima socijalnih politika. Proma-

traju se trendovi u stanovanju kao potrošačkom i kapitalnom dobru koji su imali negativne posljedice na priuštivost stanovanja. Gentrifikacija je uočena kao značajan problem koji se pojavljuje diljem Europe. Raspravlja se i o utjecaju stambene situacije na socijalno ranjive skupine, s posebnim fokusom na mlade. Što se tiče stambenih politika, u svim gradovima uočeni su procesi privatizacije i rezanja troškova za stambene programe. Čini se da se potvrđuje teza da stanovanje u objektima koji su u vlasništvu postaje dominantan tip stanovanja, dok se socijalno stanovanje smanjuje. Iako lokalne politike imaju određeni utjecaj, čini se da je kriza primarno naglasila postojeće stambene probleme. Pritisci na ranjive skupine izgledno će staviti u fokus reforme politika i socijalne inovacije u lokalnim stambenim politikama.

Vulnerable Groups: Coping with Uncertainty je treći dio knjige. On je orijentiran na tri posebno identificirane skupine kao one koje su izložene novim socijalnim rizicima: mladi ljudi u stanju nezaposlenosti ili prekarom zaposlenju, samohrane majke s predškolskom djecom i prva generacija odraslih migranata. Ova poglavlja bazirana su na polustrukturiranim intervjuima provedenim u dvadeset europskih gradova, koji rekonstruiraju subjektivna iskustva ljudi. Pokušava se pobliže istražiti prakse socijalne ranjivosti, rekonstruirati strategije nošenja s njima, socijalne mreže i institucionalnu i socijalnu podršku koja je svojstvena za neke od najobespravljenijih socijalnih grupa u europskim gradovima. Socijalna ranjivost nije gledana samo kao ograničenost resursa, nego kao i nesigurnost te rizik od socijalne izolacije.

Poglavljem *Young People Experiencing Work Precariousness: Risks and Opportunities* započinje ovaj dio knjige. U njemu se raspravljaju, u komparativnoj perspektivi, iskustva prekariziranih odraslih mladih, posljedice njihove socijalne ranjivosti, kao

i resursi koje mogu angažirati kao zaštitne faktore protiv daljnjeg pogoršavanja situacije. Daju se podaci o participaciji mladih na tržištu rada u Europi koje je obilježeno rastom nezaposlenosti i nestalnog zaposlenja u vrijeme ekonomske krize. Identificiraju se profili mladih s obzirom na uvjete nestabilnosti zaposlenja. Isto tako, diskutira se kako prekarlost utječe na uvjete života mladih i strategije za poboljšanje pozicije poput oslanjanja na diversificirane resurse, na opsežne pakete pomoći, programe socijalne politike ili pak obiteljsku podršku. Analize pokazuju kako lokalno implementirane politike mogu biti od vitalne važnosti za putanje karijera mladih ljudi koji su suočeni s nesigurnostima. No, kako bi bili učinkoviti, programi moraju biti fleksibilni i obuhvatni s mogućnošću prilagodbe specifičnog sadržaja diferenciranim potrebama i resursima koje mladi ljudi posjeduju.

U osmom poglavlju, *Lone Mothers: Care Arrangements Between Support and Isolation*, analiziraju se iskustva samohranih majki u različitim europskim gradovima s posebnom pozornošću na skrbi za djecu, primanju usluga i potpora te njihovoj poziciji na tržištu rada. Uz kratki dio u kojemu se promatraju statistički trendovi, sagledavaju se individualne strategije koje mlade majke koriste. Rekonstruirani su njihovi kontakti s javnim i privatnim institucijama koje pružaju socijalnu podršku, kao i njihovi odnosi i pozicije koje imaju unutar neformalnih socijalnih mreža. Također, utjecaj krize vidi se i u elementima poput subjektivne percepcije šansi ispitanika na tržištu rada. Sagledavaju se raznolikosti i učestalost beneficija koje primaju, kao i faktori koji olakšavaju njihov pristup različitim resursima. Učinkovitost strategija nošenja s rizicima ovisi umnogome o mreži razmjene informacija i suradnji između različitih javnih aktera. U tom kontekstu, važnu ulogu može imati civilno društvo i individualne inicijative.

Vulnerable Migrants: Coping Strategies and Multiple Paths to Social Exclusion je deveto poglavlje koje se fokusira na priče migranata koji se suočavaju s teškom situacijom te su u potrazi za pomoći od strane institucija lokalnih socijalnih sustava u gradovima. Imajući u vidu da ranjivost može biti rezultat preklapajućih dimenzija, pokušava se razumjeti način na koji migranti, karakterizirani višestrukim faktorima ranjivosti, organiziraju svoj svakodnevni život i koje strategije koriste kako bi se nosili s njima. Razmatraju se problemi vezani za dolazak i dobivanje različitih dozvola za ostanak, pristup migranata tržištu rada, problemi niskih prihoda i nestabilnost stambenih uvjeta. Životni izazovi s kojima se suočavaju jednim su dijelom vezani i za sustav socijalne zaštite koji može biti obilježen birokratizacijom i nepovjerenjem i različitim tipovima arbitrarnosti u odlučivanju o njihovom statusu i podršci. Za urbani kontekst, migracija predstavlja još jedan izazov više, indicirajući hitnost razvijanja usluga koje trebaju prepoznati raznolikost putanja ranjivosti i formulirati prikladne odgovore na njih.

Knjiga završava s četvrtim dijelom – *Conclusion* u kojem se nalazi deseto i konačno poglavlje, *Local Welfare Systems in Europe in the Age of Austerity*, u kojem se razvija komparativna analiza lokalnih socijalnih sustava i njihovih tekućih problema u doba krize. Postojeći instrumenti lokalnih socijalnih sustava su nedovoljni da odgovore na ove socijalne probleme. Nalazi istraživanja pokazuju kako lokalne socijalne politike gradova odražavaju u većoj mjeri nacionalne orijentacije i obilježja socijalnih režima, nego lokalne specifičnosti. Također, temeljem nalaza istraživanja, predložena je tipologija lokalnih socijalnih politika, inspirirana Esping-Andersenovom tipologijom socijalnih režima, kao i tipologija socijalne strukture gradova, pri čemu autori razlikuju uključive gradove, grado-

ve sa selektivnim tržištem rada te ranjive gradove.

Ova knjiga je rezultat dijela istraživanja provedenih u FP7 projektu WILCO koji je detaljno istražio socijalne probleme u urbanim sredinama tijekom posljednjih godina ekonomske krize. Osim ukupnog povećanja socijalne isključenosti kao rezultata krize, pokazalo se da je socijalna ranjivost, karakterizirana stalnom nestabilnošću u životima ljudi, također u porastu. Različite dinamike često dolaze zajedno. Ozbiljne materijalne deprivacije, rast privremenog zapošljavanja, nedostatak pristupačnog stanovanja, promjenjivi obiteljski odnosi, veća migracija u Europi pogađaju sve širi spektar ljudi izvan grupa koje su tradicionalno ugrožene. Postojeći instrumenti lokalnih socijalnih sustava su nedovoljni da učinkovito odgovore na ove socijalne probleme. Lokalni socijalni sustavi su pred sve većim izazovima i to zahtijeva veću odgovornost svih i sve raznovrsnijih aktera kako bi se suočili s nejednakošću i socijalnom ranjivošću. Neupitno je i da postoji sve veća potreba za poboljšanom koordinacijom u odnosima koji postaju sve kompleksniji, na horizontalnoj i vertikalnoj razini.

Knjiga zorno pokazuje kakvi izazovi stoje pred gradovima u Europi kao »motorima« rasta i razvoja kontinenta u smanjenju socijalne ranjivosti i nošenju s novim socijalnim rizicima. Ona može poslužiti za osvještavanje i empirijsko informiranje znanstvenika ali i studenata iz područja socijalne politike, urbanih studija, javne uprave, sociologije, demografije i srodnih područja. Od velike je potencijalne koristi za daljnje educiranje praktičara koji rade na lokalnim razinama u gradovima, općinama i županijama, kao i dionika socijalne politike na nacionalnoj razini, stoga je navedenima i preporučamo na čitanje.

Danijel Baturina
Poslijediplomski doktorski studij
socijalne politike

doi: 10.3935/rsp.v22i1.1266

**ZBORNİK ZNANSTVENOG SKUPA
»DEMOGRAFIJA U HRVATSKOJ«
POVODOM 50 GODINA RADA
AKADEMKINJE ALICE
WERTHEIMER-BALETIĆ**

**Andelko Akrap, Ivan Čipin i
Marin Strmota (ur.)**

Ekonomski fakultet Zagreb Sveučilišta
u Zagrebu, Zagreb, 2014., 514 str.

Među hrvatskim znanstvenicima svjetske reputacije svojim dugogodišnjim uspješnim radom ističe se akademkinja Alice Wertheimer-Baletić. Ona se cijeli radni vijek bavi demografskim problemima, a među njezinim mnogobrojnim studijama i istraživanjima posebno je potrebno istaknuti knjige: *Stanovništvo SR Hrvatske – studije* (1971.); *Ekonomska aktivnost stanovništva – demografski aspekti* (1978.); *Demografija – stanovništvo i ekonomski razvitak* (1982.); *Stanovništvo Vukovara i vukovarskog kraja* (1993.) te *Stanovništvo i razvoj* (1999.). Povodom 50 godina njezinog uspješnog rada na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu organiziran je znanstveni skup »Demografija u Hrvatskoj«, a zbornik radova s tog skupa objavljen je pod istim imenom u novoobjavljenoj publikaciji Ekonomskog fakulteta Zagreb. Urednici navedene knjige su Andelko Akrap, Ivan Čipin i Marin Strmota.

Andelko Akrap za zbornik je pripremio sveobuhvatni pregled znanstvene i pedagoške djelatnosti Alice Wertheimer-Baletić. Akrap podsjeća kako je Wertheimer-Baletić naglasila važnost stanovništvo kao presudne odrednice društveno-ekonomskog razvoja, a nepovoljna demografska kretanja u Hrvatskoj nedvojbeno upućuju na negativne posljedice smanjenja broja i